

Ζητήματα μουσικής αισθητικής

Τι είναι ή τι δεν είναι μουσική

Αισθητική των Τεχνών Δρ. Βασιλική Ρεράκη

Πώς μπορούμε να ορίσουμε τη μουσική;

Στα τέλη του 19^{ου} αι. το λεξικό Larousse προτείνει τον εξής ορισμό της μουσικής: **«Μουσική είναι η τέχνη του να συνδυάζει κανείς ήχους με τρόπο ευχάριστο στο αυτί»**. Περίπου έναν αιώνα μετά η συντακτική ομάδα του ίδιου λεξικού προτείνει έναν «ελαφρώς» παραλλαγμένο ορισμό: **«Μουσική είναι η τέχνη του να συνδυάζει κανείς ήχους»**.

Πώς μπορούμε να ορίσουμε τη μουσική;

- Στα μέσα της δεκαετίας του 1980 ένας καναδός κριτικός έγραφε, αφού άκουσε μια εκτέλεση της *Σονάτας για πιάνο ν.2* του Μπουλέζ, *Boulez: no music*.

Πώς μεταβάλλονται τα όρια και η αισθητική της μουσικής;

- Το τι θεωρούμε μουσική φαίνεται ότι δεν είναι κάτι ιστορικά και πολιτισμικά σταθερό. Μεταβάλλεται και διαφοροποιείται από εποχή σε εποχή και από κουλτούρα σε κουλτούρα. Στον 20^ο αιώνα η εξέλιξη της **τεχνολογίας**, η αναζήτηση **νέων ριζοσπαστικών εκφραστικών μέσων** και η γνωριμία με **εξωτικές μουσικές κουλτούρες** συνέβαλλαν στο να επαναπροσδιοριστεί η έννοια της μουσικής και να διευρυνθούν τα όρια της. Έτσι σήμερα, μετά από πολλές συζητήσεις και διαμάχες βεβαίως, μουσική θεωρούμε δίπλα στην 9^η συμφωνία του Beethoven, το έργο 4' και 33'' του John Cage ή τα έργα ηλεκτροακουστικής μουσικής όπου πρωταγωνιστούν θόρυβοι.

Οι προκλήσεις του 20^{ου} αιώνα: το πέρασμα από την τονικότητα στην ατονικότητα και την πειραματική μουσική, σηματοδοτεί και νέες συνήθειες ή απαιτήσεις ακρόασης

- **Το παράδειγμα του John Cage** → η αισθητική της απόλυτης α-συνέχειας και της ολικής α-ρυθμικότητας μέσω του τυχαίου. *«Καμία προβλεψιμότητα δεν είναι δυνατή μέσα σε μια μουσική του καθαρού τυχαίου, μέσα σε μια ανοιχτή μουσική όπου ο ρόλος του συνθέτη περνάει σε δεύτερο πλάνο για να αφήσει να παραχθούν τα πλέον απροσδόκητα συμβάντα»* (Imberty, 2005, p. 127).

“Δεν οργανώνουμε τα πράγματα σε μια τάξη... πολύ απλά διευκολύνουμε τις διαδικασίες προκειμένου οτιδήποτε να μπορεί να συμβεί” (Cage, 1968).

Μουσική και Θόρυβος

- Ο 20^{ος} αιώνας, μετατοπίζοντας τα όρια της μουσικής και επαναπροσδιορίζοντας το νόημα της αποδέχτηκε τον θόρυβο ως συστατικό στοιχείο της μουσικής έκφρασης και δημιουργίας δίπλα στον ήχο που παράγεται από την ανθρώπινη φωνή και τα μουσικά όργανα. Στην αυγή του 20^{ου} αιώνα στην Ιταλία, ο φουτουριστής καλλιτέχνης Luigi Russolo εξέδωσε το περίφημο μανιφέστο *The Art of noise* όπου εξυμνούσε τις μηχανές και τους θορυβώδεις ήχους καλώντας σε μια *μουσικοποίηση* του θορύβου. Έκτοτε, συνθέτες όπως ο E.Varèse, ο J.Cage και ο Ι.Ξενάκης, πειραματίστηκαν με το θόρυβο ως υλικό αλλά και ως έννοια, ενσωματώνοντας τις πολλαπλές χρήσεις και εκδοχές του στα μουσικά τους έργα αλλά και στη φιλοσοφική τους προσέγγιση περί μουσικής. «Τι είναι περισσότερο μουσικό; διερωτάται ο Cage, η κακοφωνία που βγαίνει από τα παράθυρα ενός ωδείου ή ο θόρυβος που κάνει το φορτηγό που περνάει μπροστά από το ωδείο;» (Cage, 1976).

Το παράδειγμα του θορύβου στη μουσική δημιουργία και αισθητική

20^{ος} αιώνας → Μουσικοποίηση του
θορύβου

Russolo, Cage, Ξενάκης, Συγκεκριμένη
μουσική (Musique concrète)

Luigi Russolo (1913, *The Art of noise*)

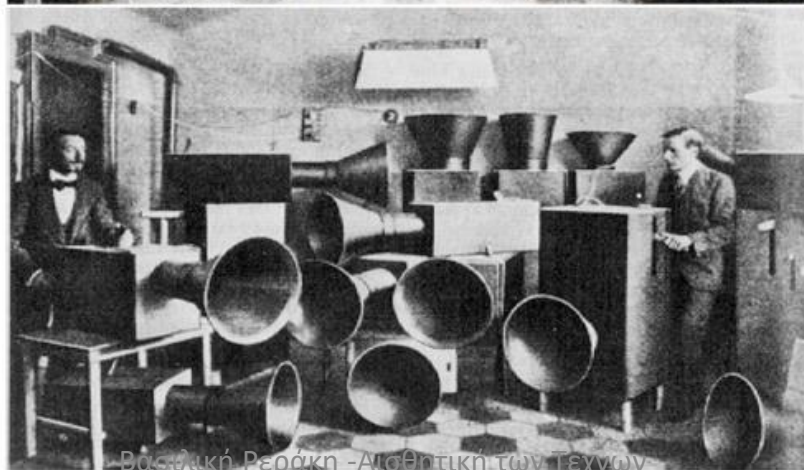
- Φουτουριστής ιταλός ζωγράφος και συνθέτης (1885-1947)
- Εξύμνηση της μηχανής και του θορύβου
- *Intonarumori*: μηχανική ορχήστρα που μιμείται ήχους της καθημερινής ζωής
- 6 οικογένειες θορύβων: εκρήξεις, τριξίματα, βρυχηθμοί, χτυπήματα, σφυρίγματα, μουρμουρητά

The Art of noise, μανιφέστο για την τέχνη του θορύβου

“ Αν περάσουμε μέσα από μια μεγαλούπολη με τα αυτιά μας πιο ευαίσθητα από τα μάτια μας, θα χαρούμε με το να αρχίσουμε να αναγνωρίζουμε τον ήχο από τις δίνες που κάνει το νερό, τον αέρα στους μεταλλικούς σωλήνες, το μουρμουρητό των κινητήρων, την φασαρία των εμβόλων, των ήχο των βαλβίδων, τις κραυγές από τα μεταλλικά πριόνια, τον ήχο της έναρξης των τραμ, ακόμα και τον ήχο από τις σημαίες που τις χτυπάει ο άνεμος. Θα ευχαριστήσουμε τον εαυτό μας και θα τον διασκεδάσουμε ενορχηστρώνοντας -μέσα στη φαντασία μας- τον ήχο από τα ρολά των καταστημάτων όταν πέφτουν, την βαβούρα των σιδηροδρομικών σταθμών, τον θόρυβο από τα μεταλλουργικά έργα, τους μύλους, τα πιεστήρια, τις ηλεκτρικές εγκαταστάσεις και τις υπόγειες διαβάσεις “

(Russoleo, 1913).

Intonarumori: οι μηχανές θορύβου του Russolo

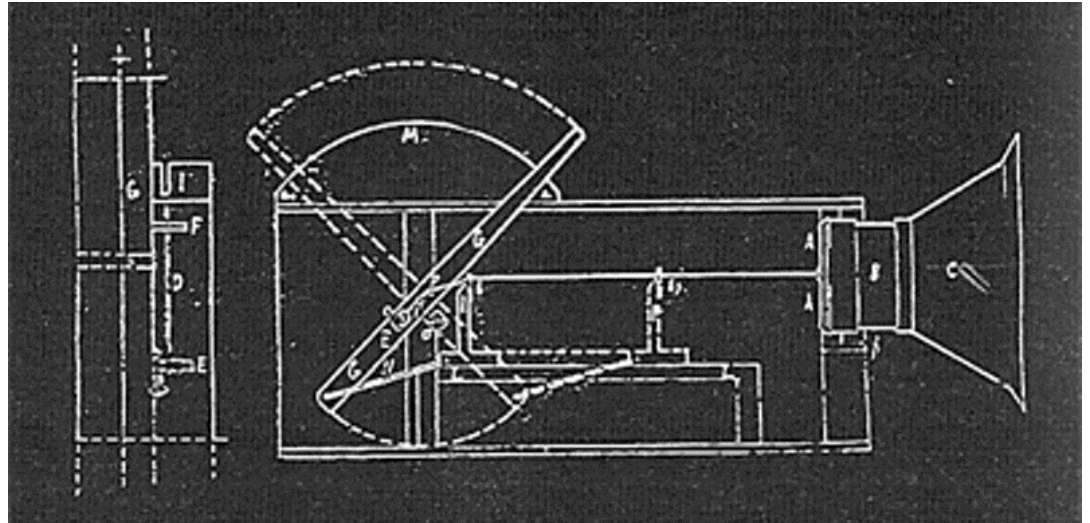

Βασιλική Ρεράκη - Αισθητική των Τεχνών
(ΕΛΜΕΠΑ-Τμήμα Μουσικής Τεχνολογίας
και Ακουστικής)

Η φουτουριστική ορχήστρα του L. Russolo

Οι μηχανές θορύβου του Russolo αποτελούνταν από γρανάζια, χορδές, μεταλλικά πιάτα και ηχεία. Η πρώτη συναυλία πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1913 στη Μόδενα.

Ακούστε το έργο του Russolo, *Risveglio di una citta* στο: <https://www.youtube.com/watch?v=IC3KMbSkYNI>

Ο Pierre Schaeffer (1910-1995) και η *musique concrète* (συγκεκριμένη μουσική)

- Ο γάλλος συνθέτης, τεχνικός ραδιοφωνίας, μουσικολόγος και φιλόσοφος P.Schaeffer έθεσε τις βάσεις για τη δημιουργία της ηλεκτρο-ακουστικής μουσικής και την ανάπτυξη συνθετικών τεχνικών όπως το sampling και επεξεργασία στο στούντιο ηχογραφημένων φυσικών ήχων. Πειραματίστηκε με τους συνεργάτες του στα στούντιο της Γαλλικής Ραδιοφωνίας (RDF) και συνέθεσε έργα που άλλαξαν την πορεία της σύγχρονης μουσικής και διαμόρφωσαν μια νέα αισθητική όπως τα διάσημα: *Etudes des bruits* (1948), *Orphée 53* (1953), *Bilude* (1979).

<https://www.youtube.com/watch?v=CTf0yE15zzI>

Στον 20^ο αιώνα αλλάζει ο τρόπος που προσεγγίζουμε τη μουσική: διευρύνονται τα όρια της μουσικής, επαναπροσδιορίζεται η έννοια του μουσικού έργου

- Από τη μουσική στον ήχο και στον θόρυβο
- Από τη μουσική στη *μουσικότητα*
- Μουσική πράξη ενταγμένη σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο
- Μουσική όχι ως αντικείμενο έξω από τον άνθρωπο αλλά ως εμπειρία που νοηματοδοτείται από τον άνθρωπο